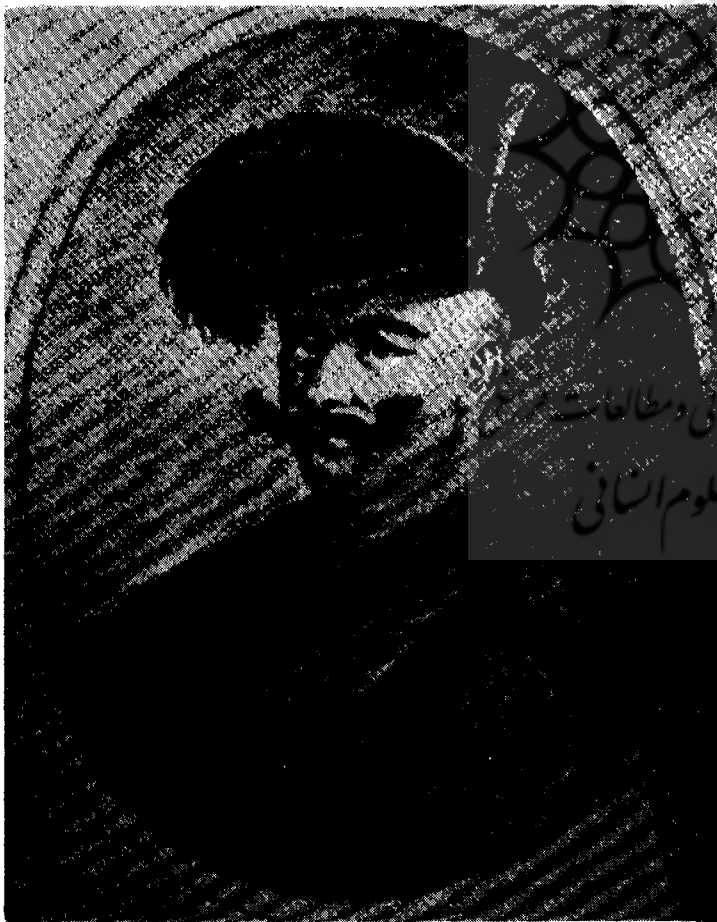

ایران و فرانسه گذشته و حال

ناپلئون ژکیل
عضو اتحادیه نویسندگان فرانسوی
ترجمه مسعود رجب‌نیا

داشت. این روابط موجب تبادل اندیشه‌ها و تفاهم فراوان میان شرق و غرب شد.

شاه عباس اول

گله‌ها و صلیبیان و ایران - چون به پژوهش در تاریخ باستان پردازیم و در جنوب فرانسه به کاوش آثار دوران اقوام گل دست بزنیم، به آثاری از یک پرستشگاه اختصاص یافته به میترا برمی‌خوریم. این آیین در ایران پدید آمد و مغان آن را گسترش دادند و به تدریج به آیین مزدائی زرتشتی مبدل ساختند. میترائیسم دیرزمانی بر پای ماند و در میان مصریان و یونانیان و رومیان رواج یافت. در آغاز نخستین سده میلادی به روم راه یافت و تا دو بیست سالی در ایتالیا و سرزمین گل رواج داشت. این بدان معنی است که رابطه میان مردم سرزمین کهن گل با ساکنان فلات ایران به درازمدتی پیش از جنگ‌های صلیبی ریشه می‌رساند.

فینیقیان در کرانه‌های کشور خویش ناوگان بازرگانی نیرومندی پدید آوردند و در بندرهای مهم مدیترانه تجارتخانه‌ها برپا داشتند. اینان که در طول تاریخ خویش گرفتار فرمانروایی آشوریان و مصریان و پارسیان و بعدها یونانیان و رومیان شدند از جمله کارهایی که کردند برقراری رابطه بازرگانی با کرانه‌های جنوبی فرانسه بود و بدین گونه بازاری برای کالاهای شرق پدیدار ساختند. احتمالاً در این دوران است که بعضی از گیاهان بومی ایران و بالخاصه شیراز از انواع تاک و رز و درختان میوه مانند هلو و نیز ابریشم چین و پارچه‌های زربفت و مانند آنها به فرانسه راه یافت.

پس تمدن و دین ایرانیان باستان در آغاز نخستین سده میلادی در فرانسه اشاعه یافت. به هنگام جنگ‌های صلیبی یعنی در دوران واقع میان قرن یازدهم تا سیزدهم با آمدورفت کشتیهای بسیار جریان بزرگی در دریا میان بندرهای مدیترانه شرقی و جمهوری و نیز برقرار شد و نیروی نوی به گسترش بازرگانی و مبادلات سیاسی مخصوصاً دولت سلجوقی ارزانی

تاورنیه در ایران

بر اثر حرکت قطع نشدنی و پیوسته شوالیه‌های فرانسوی مخصوصاً تامپلیه‌ها^۱ که گروهی خاص از سپاهیان روحانی بودند با نظم و سازمان مرتب به سوی پادشاهیهای ارمنستان صغیر در کیلیکیه و ارمنستان کبیر در قفقاز و گذشتن از شمال ایران با ایرانیان این نواحی مواجه شدند. از سوی دیگر باید یادآور شویم که هنر مسیحی امپراطوری یونانی مشرق یا بیزانس از هنر ساسانی بسیار متأثر شده و همچنین هنر کهن رومی بسیاری از شیوه‌های هنری شرق را در سرزمین گل مدتها پیش از پایه گذاری کشور فرانسه رواج داد.

در این زمان است که نام فرنگی در فارسی رایج شد. این نام را که به فرانکها اطلاق شد هنوز هم در ایران معمول است و به همه اروپاییان فرنگی گویند^۲.

هنر شرقی پسند خاطر اروپاییان گشته بود و توجه صلیبیان را فرقه‌های مسیحی شرق مخصوصاً مانوی که در سده سوم میلادی در ایران پدید آمده بود و حاصل پیوند فلسفی دو دین مزداپرستی و مسیحیت بود جلب کرد. بعضی از ایشان حتی اسلام پذیرفتند. سپاهیان اهل آلبی^۳ در جنوب فرانسه به آیین مانویان گرویدند و چون بازگشتند آن را رواج دادند و موجب شد که تا بیست سالی در درون فرانسه جهاد یا جنگ صلیبی علیه مانویان تولوز^۴ و آلبی و کارکاسون^۵ و بزیه^۶ برپا باشد.

به گفته ویلهاردوین^۷ وقایع نگار جنگهای چهارم صلیبی دلبستگی فراوانی برای مطالعه درباره شرق نزدیک پدید آمد. دانشگاه پاریس دوره‌هایی جهت تحصیل زبانهای شرقی گشود و آبه کلونی^۸ قرآن را در ۱۱۴۱ ترجمه کرد.

اکنون به همین مختصر اکتفا می‌کنیم. در واقع تاریخ این دوران بسیار کهن در روابط ایران و فرانسه می‌تواند موضوع بررسی و پژوهشی پهناور و بسیار پرکارانه باشد که آن را به روزگار آینده می‌گذاریم.

ایران سرزمین فیلسوفان و شاعران، با فرانسه به سبب دلبستگی دانشمندان کنجکاو و پژوهشگری که به تاریخ و باستان‌شناسی و هنر آن سرزمین علاقه پیدا کرده بودند و به اصفهان و شیراز یا تهران برای تحقیق در رسوم و آیین و ادبیات می‌رفتند نخست رابطه فرهنگی برقرار ساخت.

نوی چهاردهم باب روابط با ایران را می‌گشاید - در قرن هفدهم به سبب مهمان‌نوازی شاه‌عباس بزرگ جهانگردان و روحانیان فرانسوی به ایران رفته و روزگاری در آنجا صرف کردند و گزارشهای دقیق در توصیف این کشور دور دست که گزنفون آن را کشور دانشمندان نامیده است نوشتند. در پاریس یک کرسی فارسی در مدرسه «طلاب زبان»^۹ در ۱۶۷۹ به دست کلبر^{۱۰} برپا شد. نخستین جهانگردان اندک‌اندک تمدنی ناشناخته را کشف کردند. کسانی مانند برنیه^{۱۱} پزشک از دانشکده پزشکی مونپلیه^{۱۲} و ژان باپتیست تاورنیه^{۱۳} که سفرنامه‌اش در ۱۶۷۹

ناپلئون اول

قدس نهادم و با حیوانات انس گرفتم تا وقتی که اسیر فرهنگ شدم...
گلستان

- Albi - ۳
- Toulouse - ۴
- Corcassone - ۵
- Bézier - ۶
- Villéhardouine - ۷
- Abbé Cluny - ۸
- Jeunes de Langue - ۹
- Colbert - ۱۰
- Bernier - ۱۱
- Montpellier - ۱۲
- Jean Baptiste Tavernier - ۱۳
- Chevalier Jean Cherdin - ۱۴
- Montesquieu - ۱۵
- Lesage - ۱۶
- Voltaire - ۱۷

منتشر شد علاقه بسیاری از مردم را به رسوم ظریف و جالب توجه ایرانیان جلب کرد و مخصوصاً شوالیه ژان شاردن^{۱۴} که تألیفات او متضمن معلومات وسیع و شگفت انگیز اوست در تاریخ و ادبیات و رسوم این کشور خدمات بزرگی به استواری روابط ایران و فرانسه کردند. سپس موتسکیو^{۱۵} و لوساز^{۱۶} و ولتر^{۱۷} و بسیاری دیگر از کارهای ایشان بهره‌های فراوان گرفتند.

لوئی چهاردهم در سپتامبر ۱۷۰۸ پیمانی بست که به موجب آن بازرگانان فرانسوی از پرداخت عوارض معاف و در امر مذهب آزاد شناخته شدند. این بی‌شک نخستین متنی است که در روابط دو کشور در دست داریم.

ناپلئون اول - سده نوزدهم با عصر ناپلئون اول و دوران روماتیکها شروع شد. ناپلئون به سبب نیرویی که یافته بود

- ۱ - Templiers
- ۲ - « از صحبت یاران دمشق ملالتی پدید آمده بود. سر دربیابان

ناپلئون سوم و گوینو — در ۱۸۵۴ در شدیدترین لحظات جنگ کریمه ناپلئون سوم بر آن شد که برای مخالفت و برابری با نفوذ روس روابط با ایران را که از مدت‌ها گسسته بود باردیگر تجدید کند. پروسپر بوره^{۴۰} را که سالها در مشرق به سمت سرکنسول خدمت کرده بود به سرپرستی هیئتی که به تهران می‌رفت برگزید. این هیئت در ۱۸۵۵ نخستین پیمان دوستی و بازرگانی را با ایران امضا کرد.

برای بوره دستگیری با سمت دبیر اول فرستاده شد به نام کنت دو گوینو که از آغاز جوانی شور شرقشناسی در او سرکشی می‌کرد. گوینو از این نخستین دوران اقامت در ایران سخت خشنود شد و آنجا را گهوارهٔ يك نژاد برتر یعنی آریا پنداشت. کتابی که به نام «سه سال در ایران» منتشر ساخت لبریز از ملاحظات ظریف و پرخنده بود. در ۱۸۶۱ باردیگر به عنوان وزیرمختار به ایران آمد.

در این سفر کتابهای «تاریخ ایران»^{۴۱} و «دینها و فلسفه آسیای میانه»^{۴۲} و «اخبار آسیا»^{۴۳} را فراهم ساخت. شاهکارهای او در عالم ادبیات آنها هستند که سخت تحت نفوذ و اثر ایرانند. پیرلوتی^{۴۴} که شیفتهٔ شناختن سرزمین حافظ و گل‌سرخ بود به ایران برای شناختن این کشور سفر کرد. در کتاب «به سوی اصفهان»^{۴۵} توصیف زیبایی از ایران به جای گذاشت و مناظر ایران را همچون فضای حوربان بهشتی مجسم ساخته است. نبوغ فرانسوی و ایرانی راههای مختلف را سیر می‌کنند اما هدفی که انگیزهٔ آنها شده است مشترك است و همانا حقیقت—جویی و زیباپرستی است. به همین جهت است که اندیشه و هنر فرانسه هم‌چنان با فرهنگ توانگروغنی ایران کشوری که اکنون در راه عظمت افتاده و با فرهنگ اسلامی چاشنی خورده با اصالت هند و اروپایی سربلند است پیوند استواری یافته است.

وضع کنونی روابط

پیوندهای دوستی کهن فرانسه و ایران از احترام دو جانبهٔ این ملت‌های کهنسال ریشه گرفته و ادبیات و هنر و علم آن را استوارتر کرده است و دل‌بستگی به صلح و ثبات در این منطقه از جهان و نیز تلاش برای دفاع از جهان آزاد این دولت را به یکدیگر نزدیک ساخته است.

Finkenstein	— ۱۸
Gardane	— ۱۹
Prosper Bourée	— ۲۰
Histoire de Perses	— ۲۱
	— ۲۲
Les religions et philosophie de l'Asie Centrale	
Nouvelles Asiatiques	— ۲۳
Pierre Loti	— ۲۴
Vers Ispahan	— ۲۵

ناپلئون سوم

خوابی برای ایران دیده بود که از آنجا به هند دست یابد. به موجب پیمانی که در کاخ فینکشتاین^{۱۸} در ۱۸۰۷ امضا شد فرانسه تعهد کرد که تمامیت ارضی ایران و گرجستان را در برابر روسیه به شرط آنکه شاه به بریتانیا اعلان جنگ دهد حفظ کند. يك هیئت به سرپرستی ژنرال گاردان^{۱۹} به تهران فرستاده شد. از این هیئت با کمال صمیمیت پذیرائی کردند. اما ناپلئون پس از چندی سیاست خود را تغییر داد و با تسار الکساندر اول آشتی کرد. مأموریت گاردان پایان گرفت. اما او که دیپلماتی کاردان بود در میان اطرافیان اثری نیکو گذاشت که خاطرهٔ آن تا امروز برجای مانده و راه را برای همکاری ایران و فرانسه باز کرد.